

Vývoj představ o klasifikaci předstátních společností

MAREK NĚMECKÝ *

The Development of Ideas About the Classification of Pre-State Societies

Abstract: The topic of this essay is the development of ideas of socio-political typology of pre-state societies. We began by pointing out the anchoring of these typologies in neo-evolutionist conceptions of development, particularly Sahlins and Service's distinction between general and specific evolution. We then introduced Kalervo Oberg's conceptions, which are significant in establishing the concept of chiefdom. This is followed by Elman Service's interpretation of the classical sociopolitical typology, which distinguished between bands, tribes, chiefdoms and states. Service's typology, which classified societies on the basis of the complexity of their political organization, is contrasted with Morton Fried's approach, which divided societies in terms of the criterion of social inequality into egalitarian, ranked, stratified, and state. The interpretation of the classifications of forms of sociopolitical organization is concluded by the approach of Allen Johnson and Timothy Earle, who chose the geographical size of a given political unit as the key criterion. We consider this last typology to be the most fruitful, with the advantage of avoiding controversial concepts such as tribe and classifying societies using more logical criteria that better capture the logic of the gradual increase in political complexity.

Keywords: sociopolitical typology; chiefdom; sociopolitical complexity; social hierarchy; neoevolutionism; general evolution; specific evolution; Elman Service

DOI: 10.14712/23363525.2026.6

Sociopolitická typologie dělí historicky existující formy politických útvarů na tlupy, kmeny, náčelnictví a státy je spojována zejména s Elmanem R. Servicem. Cílem této stati pak je analyzovat její ideové zakotvení v doktrínách antropologického neoevolucionismu poloviny 20. století.

Neoevolucionistická východiska

Klasikové americké kulturní antropologie vycházející z Boasovy školy odmítli velké teorie klasického evolucionismu 19. století (Morgan, Spencer). Intelektuální hegemonie Boasovy školy vedla k marginalizaci zkoumání problematiky evoluce v americké antropologii první poloviny 20. století. Téma sociokulturní evoluce bylo v USA rehabilitováno dílem Leslie Whita. Nicméně Whiteovo pojetí evoluce příliš připomínalo unilinerární pojetí vývoje typické pro klasické evolucionisty 19. století. Byl to teprve Julian Steward, který přišel s více empiricky ukotveným výzkumným programem tzv. kulturní ekologie [Steward 1955]. Ten byl založen na konceptu multilineární evoluce. Kulturní typy se vyví-

* Mgr. Marek Německý, Ph.D., Katedra sociologie, Fakulta humanitních studií, Pátkova 5, Praha 8 Libeň. E-mail: marek.nemecky@fhs.cuni.cz

její v reakci na adaptaci na přírodní prostředí, ve kterém se nacházejí. Neoevolucionista pak komparuje jednotlivé vývojové stezky a hledá podobné kauzální mechanismy vývoje v podobných prostředích. Rozhodující roli při adaptaci dané kultury na přírodní prostředí pak hraje technoeconomický subsystém, neboť je to úroveň technických inovací, která limituje rozsah institucionálních a ideologických modalit, které má daná kultura či společnost k dispozici. Praktickým příkladem aplikace metody multilineární evoluce je například Stewardova analýza vzniku a vývoje raných civilizací [Steward 1955: 178–209].

Elman Service spolu s Marshalllem Sahlinsem navázali na Whitea a Stewarda a rozvíjeli neoevolucionistickou teorii v jimi sestaveném sborníku *Evolution and Culture* [Sahlins – Service 1960].¹ Sahlins a Service rozlišili obecnou a specifickou evoluci jako dva aspekty evolučního procesu. Evoluce „na jedné straně vytváří diverzitu skrze adaptivní modifikace: nové formy se diferencují ze starých. Na straně druhé evoluce generuje pokrok. Vyšší formy vznikají z nižších a překračují je“ [Sahlins – Service 1960: 13]. Specifický rozměr evoluce se týká právě onoho procesu adaptace na dané prostředí, zatímco obecný rozměr evoluce představuje uspořádání vývojových forem do jednotlivých stádií podle kritéria evolučního pokroku.

V rámci specifické evoluce tedy stopujeme vývojové stezky a adaptační a selekční mechanismy, pomocí kterých dané kulturní rysy vznikly. Studujeme empiricky zachytitelné vývojové linie. Zkoumáme zde mechanismy vynalézání, kulturní difúze a kulturní adaptace obecně [Sahlins – Service 1960: 24]. Nicméně daná jedinečná kultura může být natolik perfektně adaptovaná na své okolí, že zkostnatí a nebude schopná dalšího vývoje. Elman Service dokonce formuloval tezi, známou jako *zákon evolučního potenciálu*: „Čím více je daná forma v daném evolučním stádiu, tím menší je potenciál jejího přechodu do dalšího stádia“ [Sahlins – Service 1960: 97]. Klíčovým měřítkem pokroku tedy není míra adaptace na dané prostředí, kterou se zabýváme v rámci studia specifické evoluce. Service mluví o fenoménech fylogenetické a lokální diskontinuity pokroku [Sahlins – Service 1960: 98–99]. Nové formy, které představují vývojovou tranzici k vyššímu stádiu nevznikají většinou z předchozích nejvíce adaptovaných forem.

Sahlinsovo a Servicovo dílo stále odráží optimismus šedesátých let, neboť jsou přesvědčeni, že v rámci studia obecné evoluce můžeme mluvit o obecném pokroku, „kterým si můžeme být absolutně, objektivně a nemoralisticky jisti“ [Sahlins – Service 1960: 27]. Pojetí obecné evoluce navazuje na Whitea a je podobné i Parsonsovu pojetí tzv. kybernetické hierarchie řízení. Obecná kulturní evoluce je chápána na základě polarity energie versus informace. Pokrok představuje schopnost vzdorovat entropickým procesům prostřednictvím lepší organizace energie v systému. Vyšší schopnost využívat energii uvolněnou z přírody je podmíněna vyšším stupněm organizace a integrace, a tedy ztrátou entropie a nárůstem informace v kulturním systému jako celku. Na základě těchto kritérií pak můžeme v rámci studia obecné evoluce konstruovat takzvaná vývojová stádia. Pokud jde o perspektivu sociopolitické integrace tak nejnižší míru organizace a zároveň schopnosti uvolňovat z přírody energii mají tlupy lovců a sběračů, o něco vyšší zahrádkářské a pastevecké kmeny, ještě vyšší náčelnictví. Dále následují archaické státy a nejvyšší stádium pak představují v rámci industriální společnosti národní státy [Sahlins – Service 1960: 37]. Tato

¹ Vedlejšími přispěvateli byli také Thomas G. Harding a David Kaplan, předmluvu napsal Leslie White, nicméně dílo se standardně cituje s autory Sahlins, Service [Sahlins – Service 1960]. Názvy kapitol neobsahují autory.

stádia jsou ale konstrukty, podle kritérií obecného evolučního pokroku. Neimplikují unilineární sekvenci vývoje, například archaické státy nemusí nutně vznikat z komplexních náčelnictví. Naopak Serviceho zákon evolučního potenciálu implikuje vyšší pravděpodobnost opaku. K přechodu k dalšímu vývojovému stádiu často dojde mimo dosavadní vrchol vývoje. Zatímco ve specifické evoluci jde o adaptaci zvláštní společnosti na dané prostředí, měřítkem obecné evoluce není míra specializované adaptace, nýbrž všeobecná adaptační schopnost. Zde se opět vynořuje podobnost s Parsonsovou teorií evolučních obecnin.

Sahlins shrnuje tři základní rysy konceptu obecné evoluce a implicitně i tři základní kritéria evolučního pokroku: „obecná kulturní evoluce je přechod od nižšího stupně k vyššímu z hledisek: transformace energie, stupně integrace a všeobecné adaptační schopnosti“ [Sahlins – Service 1960: 38].

Předchůdci sociopolitické typologie

Zrození pojmu náčelnictví Obergova klasifikace politických systémů Jižní a Střední Ameriky

Elman Service převzal koncept náčelnictví od Kalerva Oberg [Oberg 1955]. Oberg klasifikoval typy sociální struktury u nížinných kmenů Jižní a Střední Ameriky. Rozlišil dva typy struktury:

1. Vertikální segmentaci podél příbuzenských linií.
2. Horizontální segmentaci, kterou nazývá sociální stratifikace. [Oberg 1955: 477]

Sociální stratifikace souvisí s nerovným přístupem k ekonomickým zdrojům a může se vyskytovat i v egalitárních kmenových systémech tam, kde je možné získávat zdroje pomocí kontaktů s více vyspělými společnostmi. Například v Severní Americe náčelníci obchodovali s kožešinami s Evropany a tím získávali exkluzivní ekonomické zdroje. Z Obergovy typologie nepřímo vyplývá, že mohou existovat společnosti, které jsou segmentované vertikálně (různé rody mají různou váhu), ale ekonomicky egalitární. Zde se nabízí příklad Tikopie v době výzkumu Raymonda Firtha. Naopak mohou existovat společnosti příbuzensky rovnostářské (neexistují privilegované rody), ale ekonomicky stratifikované. Zde se nabízí příklad Sumeru.

Oberg [Oberg 1955: 473] rozlišil u nativních společností předkolumbovské Ameriky šest typů sociálních struktur:

1. homogenní kmeny,
2. segmentované kmeny,
3. náčelnictví,
4. feudální systémy,
5. městské státy,
6. teokratické říše.

Politické formace řadí od nejméně komplexní k nejvíce komplexní.

Z této typologie se nám jako nejvíce inovativní jeví koncept homogenního kmene a koncept náčelnictví. Koncept homogenního kmene můžeme pochopit v opozici vůči konceptu segmentovaného kmene a koncept náčelnictví v opozici vůči konceptu stře-doamerického předkolumbovského feudálního státu.

Homogenní kmeny se vyznačují tím, že nemají žádné pojmenované korporátní podjednotky typu klanů, moiety či rodů. Skládají se pouze z nukleárních či rozšířených rodin.

Kmen je integrován vědomím společného původu, směnou manželek a darů a společnými rituály. Příkladem je například Nambikwara v Brazílii [Oberg 1955: 477].

Homogenní kmeny klasifikuje Oberg do pěti podtypů:

1. Volně integrované skupiny rodin
2. Volně integrované skupiny tlup
3. Jedna velká tlupa
4. Vesnice tvořící jeden kmen
5. Kmen skládající se z více vesnic [Oberg 1955: 478]

Struktura homogenního kmene umožňuje podle Oberga tranzici od egalitární společnosti ke společnosti třídně stratifikované bez hodnotářského mezistádia. Je tomu tak proto, že homogenní forma kmene brání vzniku klanů a rodových linií. V důsledku dálkového obchodu nebo válečnictví tak může vzniknout elita, která je od populace odlišitelná svým socioekonomickým statusem nikoli urozeností rodové linie [Oberg 1955: 477]. Tento Obergův postřeh je velmi pozoruhodný, neboť předjímá Yoffeeho kritiku neoevolucionistických stádií vývoje. Yoffee totiž tvrdí, že v Mezopotámii došlo ke vzniku městské stratifikované společnosti přímo z egalitární společnosti bez mezistádia náčelnictví.

Segmentované kmeny se vyznačují tím, že se skládají z pojmenovaných unilineárních příbuzenských podjednotek (moiet, klanů, rodů). Vznikají tam, kde je potřeba klasifikovat skupiny nikoli jednotlivce [Oberg 1955: 483].

Nejvýznamnější konceptuální inovací je Obergův koncept náčelnictví. Náčelnictví jsou:

ovládaná svrchovaným náčelníkem, pod jehož kontrolou jsou distrikty a vesnice řízené hierarchií podřízených náčelníků. Definičním rysem tohoto typu politické organizace je, že náčelníci mají soudní moc urovnávat spory a přestupce trestat dokonce i smrtí. Dále mají moc rekrutovat muže a zásoby pro válečné účely. [Oberg 1955: 484]

Náčelnictví se vyznačují absencí armád, administrativních těles a podřízených kmenů platících tribut. Legitimizace politické moci je založena na společném kmenovém původu. Protikladem náčelnictví jsou feudální státy, kde je kmenová jednota nahrazena systémem nevolnické závislosti, populace je zde tedy znevolněna. Objevuje se specializované kněžstvo a dědičná nobilita [Oberg 1955: 484–485].

Náčelnické systémy jsou tedy hierarchické systémy v rámci jednoho kmene, náčelník se spoléhá na svou tradiční legitimitu a nemá přitom k dispozici korporátní donucující instituce typu armády. Oberg tedy nejen jako první formuloval koncept náčelnictví, navíc jeho definice se mi jeví jako velmi vhodná, umožňující odlišit kmenová náčelnictví typu Tikopie od protostátů typu Havaje nebo Velké Moravy. Představuje tak účinnou obranu proti nadužívání pojmu náčelnictví zejména v archeologické literatuře.

Klasická formulace sociopolitické typologie od Elmana Service

Elman Service navázal na toto rozlišení ve své knize *Primitive Social Organization* [Service 1962], kde představil slavnou sociopolitickou typologii. Politické útvary v rámci lidských dějin rozlišil na tlupy, kmeny, náčelnictví a státy.

Tlupa jako forma sociokulturní integrace

Směna žen jako klíčový mechanismus sociální integrace na úrovni tlup

Elman Service analyzuje vznik sociality spojený se vznikem kultury při vzniku člověka z jeho předků z řad primátů. V této souvislosti se pokouší o revizi výkladů incestního tabu. Zatímco u antropologů 19. století spočívala klíčová funkce incestního tabu v regulaci sexuality, pro Service je primární mechanismus směny žen. S podobnou myšlenkou přišel již Levi-Strauss, podle kterého byly primitivní společnosti založeny na třech typech směny: směně zboží, informací a žen.

Service ve svém výkladu počátků sociálního řádu vychází z koncepce patrilokální tlupy Juliana Stewarda. Ovšem považuje za vhodné ji přejmenovat na tlupu patrilokální, tedy takovou formu sociální organizace, kde žena přichází do tlupy svého manžela. Ve shodě se Stewardem považuje patrilokální/patrilokální tlupu za základní jednotku sociální organizace. Samotné tlupy jsou ovšem malé a nejsou schopny samostatné sexuální ani ekonomické reprodukce. Navíc tlupa se nachází v „hobbesovské mezinárodní anarchii“, kdy je vystavena konkurenci a nájezdům sousedních tlup. Proto vzniká potřeba vytvářet mezitlupové „mezinárodní“ čili intersociální vztahy. Základním mechanismem vytváření takovýchto aliancí představuje sdílení statků a vzájemné obdarovávání se. Dary jsou dávány zdánlivě nezištně, ale obsahují v sobě závazek recipacity v delší budoucnosti [Service 1962: 42].

Skupina, která více participuje na sdílení a vzájemném obdarovávání se, vytváří více aliancí a spojenectví, a tudíž disponuje oproti svým konkurentům selektivní výhodou. Vytváření aliancí tak představuje nutnou podmínku přežití tlup či skupin.

Sňatkové aliance pomáhají vytvářet velmi silná sociální pouta. Směna žen se tak stala jedním ze základních mechanismů regulace intersociálního mezitlupového prostředí. Manželství pro Service představuje uspořádání, jehož základní funkcí je dát stabilitu sexuálnímu párování mezi muži a ženami. Manželství je příčinou dělby práce mezi pohlavími, de facto jediné formy dělby práce, která existuje na úrovni tlup. Muži typicky loví a bojují, ženy vaří a pečují o děti. Service upozorňuje, že z tohoto důvodu jsou společnosti lovců a sběračů většinou monogamní [Service 1962: 44].

Klíčovou charakteristickou patrilokální tlupy je exogamie, tedy skutečnost, že muži si vybírají partnerky z jiných tlup a přivádějí si je do vlastní tlupy, zatímco ženy jsou dávány druhým tlupám a vychovávají své děti v tlupách svých manželů. Exogamie plní podle Service důležité funkce:

1. Exogamie snižuje pravděpodobnost konfliktů mezi muži z důvodů žárlivosti (intrasociální funkce).
2. Exogamie napomáhá vytváření aliancí mezi tlupami (intersociální funkce).

Zatímco incestní tabu má intrasociální funkci, neboť zabráňuje sexuálnímu životu mezi příbuznými uvnitř tlupy; exogamie má intersociální funkci, neboť reguluje vztahy mezi tlupami. Podle Service má exogamie primární význam. Funkce incestního tabu jsou do značné míry odvozeny od smyslu instituce exogamie a mají tedy spíše sekundární charakter. Service například rozvíjí úvahu, že jednou z funkcí incestního tabu je snížit emocionální ztrátu mužů při darování sester a příbuzných žen jiné skupině [Service 1962: 44–46].

Service se pokouší zodpovědět otázku, proč má většina tlup patrilokální charakter. Shledává následující vysvětlení:

1. Patrilokalita může být důsledkem přirozeně dominantního charakteru mužů.
2. Muži jsou více ekonomicky důležití pro tlupu, protože jsou lovci, navíc lov má kooperativní charakter. Lovci musí být sehraní a směna mužů namísto směny žen by mohla tento mechanismus narušovat.
3. Tlupy čelí vojenské konkurenci dalších tlup, boj je ještě více kooperativní aktivitou než lov. Proto vznikají jakási mužská bratrstva jako instituce sloužící ke koordinaci těchto mužských aktivit.

Tyto skutečnosti vedou k tomu, že fraternity mužů představují základní zdroj sociální koheze tlupy. Ženy naopak mají charakter „likvidní položky“, kterou si tlupy vzájemně směňují [Service 1962: 47–48].

Kmeny jako forma sociokulturní integrace

Vznik kmenů jako nové formy sociální integrace je, podle Service spojen s neolitickou revolucí a usedlým způsobem života. V paleolitu kmeny neexistovaly, protože ekologické prostředí neposkytovalo dostatek produktů pro obživu většího množství obyvatel na daném území. Vznik kmenů byl tedy spojen s nárůstem hustoty obyvatelstva. Zde Service v podstatě přebírá Durkheimův argument, podle kterého vyšší hustota obyvatelstva vede k nárůstu morální hustoty, tedy počtu interakcí a vytváří tak komplexnější sociální formy. Soužití většího počtu lidí na omezeném teritoriu tak vytváří potřebu vzniku nových forem sociální integrace. Na úrovni kmenů tak vznikají pankmenové sodality, tedy instituce, které kmen integrují.

Service [Service 1962: 113] dělí sodality na příbuzenské a nepříbuzenské. Mezi příbuzenské sodality zařazuje klany, mezi nepříbuzenské pak řadí věkové kohorty mladíků inicializovaných ve stejnou dobu, tajné společnosti či společnosti bojovníků. Termín sodality má původně teologické kořeny, etymologicky vychází z latinského *sodalīs*, které do češtiny překládáme jako druh, přítel, společník. Latinské *sodalitas* pak označuje družstvo, přátelství či sdružení. V církevních dějinách se rozlišovalo mezi modalitami a sodalitami, kdy modalitty označovaly standardní regionální struktury církve (například diecéze) zatímco sodality označovaly mnišské řády, které působily mimo regionálně stupňovanou církevní soustavu [Wikipedia 2020]. Do antropologického jazyka zavedl tento termín Robert Lowie [Lowie 1948: 14], nicméně výrazně ho prosadil teprve Elman Service. Ten ovšem pozměnil význam tohoto pojmu, zatímco pro Roberta Lowie znamenala sodalita formu sdružení založenou na jiném než příbuzenském principu, Service považoval za vhodné rozšířit pojem sodalita i o klany, protože klany mají často ne-lokální charakter odlišný od rezidenčních skupin. Service definuje sodalitu jako „jiné než na rezidenci založené sdružení, které má jisté funkce či účely“ [Service 1962: 21].

Vznik sodalit je důsledkem tlaku na nové integrační mechanismy spojené se vznikem usedlého způsobu života. Počet obyvatel roste a společenský řád již nemůže být udržován mechanismy exogamní reciprocity v rámci směny žen. Přesto je právě pro kmeny typický jejich egalitární charakter. Nemají v čele žádného nositele politického úřadu, ani nedisponují donucujícím aparátem armády či policie. Všechny rodové linie mají stejnou váhu, neexistuje zde dělení na aristokratické a běžné rody, jako je tomu u náčelnických

forem politických útvarů. Na druhé straně představují ovšem kmeny mnohem komplexnější instituce než tlupy, i ty nejjednodušší kmeny se skládají z mnoha rodových segmentů a teprve tyto segmenty se skládají z rodin.

Protože je sodalita odlišná od rezidenční skupiny, musí si nějakým způsobem udržovat svou identitu. Sodalita proto má své jméno, insignie a společné ceremonie. Příbuzenské sodality, jako například klany, jsou typické pro společnosti s unilineálním odvozováním původu, tedy pro patrilineální nebo naopak matrilineální společnosti. Naopak nepřibuzenské sodality jsou typické pro tzv. kompozitní kmeny, tedy společnosti, kde není jedna linie odvozování původu [Service 1962: 118].

Vznik sodalit je spojen s existencí skupiny v mezi-skupinovém, „mezinárodním“ prostředí. Skupina musí totiž obstát nejen v přírodním prostředí, ale i ve střetech s konkurenčními skupinami. Právě nutnost obstát v této „zahraničně politické“ soutěži stimuluje vznik celo-kmenových sodalit. Kmenové válečnictví ovšem má specifický charakter. Jeho cílem není trvalé ovládnutí jiné skupiny, jako je tomu u pokročilejších forem náčelnictví či státu. Takováto okupace by byla příliš nákladná a přírodní prostředí by neposkytovalo dostatek prostředků k obživě nově vzniklých velkých agregátů osob. Smyslem válečnictví je tedy spíše zastrašit a odradit konkurenční skupinu. Proto mají kmenové války podobu nájezdů a terorizování sousedních skupin. K tomu slouží praktiky kanibalismu, lovců hlav, mučení a znásilňování příslušníků konkurenční skupiny. Jedná se o válku nervů, kdy je cílem prostřednictvím tohoto teroru odradit konkurenční skupinu od využívání vzácných zdrojů, které potřebuje vlastní skupina [Service 1962: 114–115].

Náčelnictví

Z hlediska kritéria obecné evoluce představuje náčelnictví vyšší stupeň sociokulturní integrace než kmenové společnosti. Tato forma politického tělesa je charakterizována „vše prostupující nerovností osob a skupin ve společnosti“ [Service 1962: 154]. „Náčelnictví jsou redistributivní společnosti s permanentní centrální agenturou koordinace“ [Service 1962: 144].

Společenský a politický život se odehrává kolem ohniska tvořeného centralizovanou institucí koordinace – úřadem náčelníka. Postavení jedinců a rodů ve společenské hierarchii je dáno jejich genealogickou blízkostí centrálnímu náčelníkovu rodu. Service klade velký důraz na vůdcovské schopnosti osoby náčelníka. Samotná tranzice od kmenové společnosti k náčelnictví je zapříčiněna právě inovativními činy výrazných osobností, které vyniknou v organizaci veřejných prací (stavba zavlažovacích kanálů menšího rozsahu), redistribuce či obranných aktivit. Významná osoba, která vynikne ve veřejné službě, získává vysoký společenský status. Ten si snaží zajistit nejen pro sebe, ale i pro svou rodinu a rod. Postupně je tak neformální vůdcovství transformováno do podoby dědičného náčelnického úřadu. Od něj se potom odvíjí vznik celé hierarchie hodnotností jednotlivých rodů. Nicméně primární příčinou je právě charismatický inovativní čin původně neformálního vůdce, ze kterého se stává nositel úřadu náčelníka. Vznik hierarchické hodnotářské společnosti je tedy důsledkem, nikoli příčinou existence centrálního redistribučního centra – úřadu náčelníka [Service 1962: 149–150].

Elman Service popisuje societální přechod k náčelnictví v zásadě dle Durkheimova modelu přechodu od společností s mechanickou ke společností s organickou solidaritou.

Kmenové společnosti mají nízkou hustotu obyvatelstva, a tedy i nízký stupeň dělby práce. S nárůstem počtu obyvatel roste hustota zalidnění a velikost společenských agregátů. K obživě rostoucí populace je třeba vyšší produktivita. Lidé navíc obývají rozmanitá ekologická prostředí, která se hodí pro produkci různých plodin. Podmínkou růstu produktivity je růst dělby práce. Nicméně vyšší míru dělby práce nelze založit na pouhé reciprocitě směny, nýbrž vyžaduje nějakou centrální agenturu zajišťující redistribuci. V důsledku toho vzniká prostor pro vznik centrální redistributivní agentury – úřadu náčelníka. Ve smyslu Karla Polanyi představuje tedy vznik náčelnictví přechod od směny tlup a kmenů založené na reciprocitě k více koordinované formě směny – centrální redistribuci. Skutečnost, že potraviny jsou centrálně redistribuovány, umožňuje uvolnění části populace ze zemědělské produkce. Z nich se pak stávají řemeslníci, popřípadě jiní specialisté (bojovníci, kněží). Tito specialisté totiž mají zajištěnou obživu na dvoře náčelníka z vybíraného tributu [Service 1962: 143–144].

Náčelnictví umožňují přechod od společností s mechanickou solidaritou ke společností s organickou solidaritou, a to tím, že vytváří podmínky pro rozvoj dvou druhů dělby práce. Prvním typem je dělba práce plynoucí ze směny mezi zemědělci z rozmanitých ekologických nik. Teritoria náčelnictví totiž zabírají rozmanitá ekologická prostředí – různé typy půdy, různé klimatické podmínky apod. Různé typy půdy se hodí pro pěstování odlišných plodin, a to stimuluje rozvoj dělby práce. Dochází tedy k diferenciaci pěstovaných plodin a specializaci jednotlivých zemědělců na ně. Druhým typem dělby práce je potom dělba práce mezi jednotlivci, zejména vydělení se řemeslníků a jiných specialistů z rolnické populace [Service 1962: 145].

Míra směny mezi takto diferencovanými zemědělci a mezi zemědělci, řemeslníky a specialisty závisí podle Elmana Service na dvou faktorech. Prvním faktorem je stupeň usedlosti populace (stabilita rezidence) a druhým faktorem je míra ekologické diferenciacie teritoria. Tam, kde jsou tyto podmínky splněny, vzniká potřeba vyšší míry směny a redistribuce, a to stimuluje potřebu vůdce, který danou distribuci řídí [Service 1962: 146].

Nicméně společnosti nečelí adaptačním výzvám pouze ve vztahu k environmentálnímu prostředí, nýbrž nacházejí se také v intersocietálním prostoru, kde musí čelit tlaku jiných konkurenčních společností. V tomto ohledu představuje vznik centrální koordinací instituce nespornou adaptační výhodu. Válka je svým způsobem koordinovanou aktivitou a centrálně řízení bojovníci bývají zpravidla úspěšnější než autonomně postupující skupinky. Vnější hrozba je tedy důležitým stimulem pro tranzici směrem k centrální autoritě. Naopak, pokud vnější hrozba pomine, může dojít k zániku funkcionální potřeby náčelnictví a k jeho fragmentaci na méně centralizované politické formy. Příkladem jsou Maoři z Nového Zélandu, kteří přišli z Polynésie, kde byli zvyklí na centralizovanou náčelnictví. Po migraci na Nový Zéland však absence vnější hrozby a nezměrné neobsazené teritorium vedly k fragmentaci centralizovaných náčelnictví a jejich rozpadu na méně centralizované politické formy [Service 1962: 147]. Vůbec náčelnictví jsou z dlouhodobého hlediska poměrně nestabilní formy politického uspořádání a Elman Service mluví o cyklech jejich integrace a dezintegrace [Service 1962: 152].

Sociální organizace náčelnických společností

Ideální typ náčelnické společnosti je charakterizován pyramidální, konickou strukturou. Jedná se o formu společenské hierarchie, kdy rodové linie jsou po otcovské linii řazeny

dle pořadí narození jednotlivých synů. Rod pocházející z prvorozeného syna zakládajícího předka má vyšší hodnotu než rody ostatních synů zakládajícího předka. V další generaci dochází k další hierarchizaci, podle pořadí narození vnuků. Takto se vytváří velmi komplexní hierarchická struktura.

Na základě principů konického klanu se pak náčelnictví může diferencovat na menší jednotky, které vedou místní náčelníci. Typicky k tomu dochází, když druhorození a mladší synové odejdou do nového teritoria, a tam se stávají náčelníky. Podle pravidel konického klanu jsou ovšem v závislém postavení na svém prvorozeném bratrovi, ze kterého se pak stává vrchovaný náčelník [Service 1962: 151, 166].

Sociální řád je regulován řadou pravidel. Ty mají charakter zákazů, příkazů, tabu, popřípadě pravidel týkající se uzavírání manželství, která určují, kdo si koho může vzít. Nejdůležitější pravidla se ovšem týkají samotného úřadu náčelníka. Jedná se jednak o pravidla, která konstituují samotný úřad náčelníka a status jeho osoby. Například na Havaji nikdo nesměl vstoupit do náčelníkovy stínu, nesměl jít v přítomnosti náčelníka apod. Jinými slovy náčelník je zde vyňat z množiny běžných členů společnosti a je konstituován jeho speciální status. Druhým typem pravidel, týkajících se úřadu náčelníka, jsou pravidla následnictví náčelnického úřadu. Většinou je principem následnictví primogenitura [Service 1962: 155]. Náčelníci si zakládají na vedení genealogií, které mají za účel legitimizovat jejich speciální status. Service [Service 1962: 157] uvádí, že někteří polynéští náčelníci byli schopni vyjmenovat své předky až 50 generací zpátky.

Navzdory pokroku v politické integraci, však podle Elmana Service náčelnické systémy nedisponují skutečným vládním aparátem, který by byl schopen „podpořit svoje rozhodnutí legalizovanou silou“ [Service 1962: 154]. Mechanismy poslušnosti jsou založeny na uznání společné příslušnosti k příbuzensky konstituované hierarchii. Service celkově konstatuje, že „náčelnictví jsou příkladem společnosti založené na příbuzenství (kinship society) spíše než občanské společnosti (civil society)²“ [Service 1962: 171]. Další pokrok politické integrace přinese teprve vznik archaických států.

Archaické státy

V *Primitive Social Organization* [Service 1962] se Service problematice států příliš nevěnuje. Stát je pouze vymezen oproti náčelnictví. Zatímco náčelnictví jsou postavena na příbuzenských a teokratických principech,

právé státy, jakkoli nevyvinuté, jsou odlišitelné specificky od náčelnictví a obecně všech nižších vývojových forem přítomností speciální formy kontroly, spočívající v tom, že k tomu legitimně konstituované těleso osob využívá trvalou hrozbu silou. [Service 1962: 171]

Státy jsou

integrovány pomocí speciálních mechanismů, které zahrnují legitimizovanou sílu. Jsou právně konstituované. Explicitně formulují způsoby a okolnosti použití této síly a ostatním použití

² Význam civil society zde odkazuje k civitas, tedy životu ve městech, civilizaci. V podobném smyslu chápe občanskou společnost Ernest Gellner.

síly zakazují a to tak, že právně intervenují do sporů mezi jednotlivci a mezi korporátními částmi společnosti. [Service 1962: 174]

Integračním mechanismem státu obecně je byrokratická vláda pomocí práva [Service 1962: 175]. V tomto ohledu se primitivní státy typu Inků nebo Aztéků příliš neliší od klasických civilizací Říma nebo Číny. Podle Service tedy jak primitivní, tak klasické státy jsou částí jednoho vývojového stádia. Existují ovšem rozdíly spočívající v rozsahu integrace rozmanitých etnik. Klasické civilizace Říma a Číny vytvořily impéria, která integrovala rozmanité etnické, kulturní a lingvistické jednotky do jednoho politického útvaru [Service 1962: 176].

Elman Service se problematice státu věnoval ve své knize *Origins of the State and Civilization* [Service 1975]. Zde rozpracoval vlastní teorii politické moci, analyzoval vznik raných států a civilizací. Přitom vycházel z Gordona Childe a jeho koncepce urbánní revoluce. Při analýze vzniku raných států kladl velký důraz na problematiku inovativní role politických vůdců.

Kritika konceptu kmene, jako stádia sociopolitické evoluce

Kategorie kmene se postupně ukazovala jako nejproblematictější ze čtyř taxonů sociopolitické organizace. Morton Fried ji nazval po rase druhým nejméně užitečným antropologickým pojmem [Fried 1967: 154]. Pojmem kmen totiž bývají označovány rozmanitá nestátní etnika, z nichž zdaleka ne všechna vykazují definující rys kmene podle Elmana Service – totiž existenci pankmenových sodalit. Koncept pankmenových sodalit byl totiž odvozen z etnografických výzkumů Afriky a amerických Indiánů. Naproti tomu například v Melánésii můžeme najít řadu etnik, kde je obtížné takovéto pankmenové instituce identifikovat.

Etnografické příklady ukazují problematické aspekty konceptu kmene. Pojem kmen je totiž používán nekonzistentně a řada jeho užití neodpovídá Serviceho definici. Například Hoebel definoval kmen jako:

sociální skupinu, která mluví odlišitelným jazykem či dialektem a vykazuje specifickou kulturu, která ji odlišuje od ostatních kmenů. Není nutně organizovaná politicky. [Hoebel 1958: 661, cit. dle Fried 1967: 155]

Zde se tedy rodí problémy. Řada antropologů používá kmen pro označení etnické, nikoli politické jednotky. Například se mluví o arabských kmelech, i když politicky by bylo vhodné používat spíše termín náčelnictví. Yanomano i Dani jsou etnicky odlišitelné jednotky, které ale nejsou sociálně i politicky integrované. Navíc je otázkou, co je například u Dani nejvyšší integrovanou jednotkou. V rámci teritoriálního principu jsou to konfederace o stovkách členů či aliance konfederací o tisících členech. Nicméně v rámci příbuzenského principu zde nacházíme moiety o deseti tisících členech.

Problémy spojené s konceptem kmene vedly Mortona Frieda ke zpochybnění tohoto pojmu jako specifické formy sociální integrace. Fried zaútočil na představu, že kmeny se zásadně liší od tlup tím, že představují jasněji definovatelnou jednotku. Zproblematizoval představu, že kmeny mají jasně vymezenou identitu danou kmenovým jménem

a teritoriem. Kmenové jméno vzniká totiž většinou dvojnásobným způsobem. Buď se jedná o označení, které kmenu dali jeho sousedé, nebo jméno kmene odráží název pro osobu či člověka v daném jazyce [Fried 1967: 168]. Také představa, že kmeny mají stabilní teritorium je velmi problematická. Skutečnost, že v rámci synchronního etnografického výzkumu pozorujeme určitou stabilní rezidenční strukturu, neznamená, že tato struktura má permanentní charakter v rámci času dlouhého trvání. Friedův argument můžeme konečně podpořit i poznatky z Heiderova výzkumu u etnika Dani, kde zjistil indicie nasvědčující proměnlivosti příbuzenské rezidence v delší časové perspektivě.

Fried zastával názor, že největší dlouhodobě funkční jednotku u přírodních národů představuje vesnice. To samozřejmě neznamená, že by neexistovaly větší agregáty vesnic, nicméně ty mají vesměs přechodný charakter [Fried 1967: 174]. Morton Fried vyslovuje hypotézu, že jednotky, které antropologové nazývají kmeny, tedy nad-vesnické formy integrace, vznikají jako ad hoc aliance vesnic tváří tvář konkurenci více komplexních společností [Fried 1967: 170]. Specifický případ pak představují kmeny, které vznikly z vesnic jako důsledek konfrontace nativní populace s koloniální mocí. Mluví o cyklech integrace a dezintegrace kmenů v závislosti na přítomnosti či nepřítomnosti vnější hrozby. Navíc sociální (kritéria členství) i teritoriální hranice kmenů jsou nestálé, protože aliance klanů se neustále přeskupují. Neplatí tedy Serviceho teze, že v důsledku neolitické revoluce a usazení se populace vznikla stabilnější a integrovanější forma politické entity, než jsou tlupy. Skutečný vyšší stupeň integrace představuje podle Frieda teprve náčelnictví [Fried 1967: 169]. Navíc hypotéza kmene jako vývojového stádia odvádí, podle Frieda, pozornost od zásadních otázek. Totiž jak vznikají sociální nerovnosti a hierarchie. Jak vzniklo řazení rodů dle hodnoty? Jak vznikla sociální stratifikace? [Fried 1967: 173].

Morton Fried a jeho typologie egalitární, hodnotářské, stratifikované a státní společnosti

Morton Fried přišel s odlišným rozlišením než Elman Service. Kladl důraz na dimenzi společenských nerovností a rozlišoval: egalitární společnosti, hodnotářské (rank) společnosti, stratifikované společnosti a státy. Rovnostářská společnost odpovídá úrovni tlup a jednodušších kmenů. Hodnotářské společnosti odpovídají úrovni komplexnějších kmenů (s bigmany) a jednodušších náčelnictví. Stratifikovaná společnost by potom odpovídala úrovni komplexního náčelnictví.

Rovnostářskou společnost definuje Fried jako společnost, „ve které v daném věkové nebo pohlavní kategorii tolik pozic prestiže, kolik je osob schopných je obsadit“ [Fried 1967: 33]. Prestiž přitom Fried chápe jako „ideologickou komponentu statusu“, jako schopnost vzbu-
zovat obdiv a respekt [Fried 1967: 32]. Rovnostářské společnosti postrádají prostředky, jak institucionálně omezit počet osob vykonávajících moc. Zároveň tyto společnosti mají silné vyrovnávací mechanismy, které brání jejich transformaci do hierarchické podoby. V rovnostářských společnostech je tedy status jednotlivce primárně určen věkem a pohlavím.

Ekonomická směna je pak založena na všeobecné reciprocitě, tedy vzájemném obdarovávání se s akcentem na altruismus a solidaritu [Fried 1967: 35]. Vychází zde z myšlenek Elmana Service, které rozvinul Marshall Sahlins. Ten rozlišil tři typy reciprocity: všeobecnou reciprocitu, vyrovnanou reciprocitu a negativní reciprocitu [Sahlins 1968: 82–83]. Tyto formy reciprocity jsou vyjádřením stupňů na škále altruismus – egoismus.

Všeobecná reciprocita je zdánlivě altruistická, povinnost oplatit dar je zde velmi vágní. Vyrovnaná reciprocita představuje klasický model směny: něco za něco. Naopak negativní reciprocita je v podstatě formou kořistnictví, tedy dostat něco za nic. Sahlinsova idea tedy je, že v malých komunitách převažují formy reciprocity založené na altruismu, zatímco v mezikmenovém sektoru převažuje kořistnictví. Na střední úrovni pak převažují směny typu něco za něco.

Hodnostářské společnosti limitují přístup svých členů ke statusovým pozicím. Jsou to společnosti, kde je „méně cenných statusových pozic než osob, které jsou schopny je obsadit“ [Fried 1967: 52]. V momentě, kdy se melanéské původně acefalické vesnice spojí do konfederace vedené bigmanem³, dochází k tranzici společnosti od egalitární formy, vedené staršími, do hodnostářské formy, vedené bigmanem. Vzniká totiž statusová pozice bigmana – neformálního politického vůdce, založená na jiných kritériích, než je věk nebo pohlaví. Hodnostářský charakter společnosti se potom zintenzivní v případě jednoduchého náčelnictví, jako například na ostrově Tikopia. Tam mají různé rody různou hodnost (rank). V ideálním případě pak sociální stratifikace funguje na principu konického klanu a hodnostní postavení jednotlivce v komunitě je dáno jeho genealogickou blízkostí centrálnímu náčelnickému rodu. V podstatě tak můžeme říct, že hodnostářská společnost je segmentovaná vertikálně ve smyslu Obergova rozlišení mezi příbuzenskou vertikální a stratifikační horizontální segmentací [Oberg 1955: 477].

Nejvýznamnější inovací, se kterou Fried přišel, je koncept stratifikované nestátní společnosti. Stratifikované společnosti jsou založeny na „systému, ve kterém dospělí členové společnosti mají odlišná přístupová práva k základním zdrojům“ [Fried 1967: 52]. Fried neuvádí žádné etnografické příklady a sám říká, že „takové společnosti je téměř nemožné najít“ [Fried 1967: 185]. Proč tedy Fried postuluje existenci tohoto societálního typu? Důvodem je Friedův evolucionismus. Potřebuje ustavit nějaké stádium, které nezbytně předcházelo vzniku primárních raných států, tedy případů, kde stát nevznikl v důsledku kulturní difúze, nýbrž byl nezávisle vynalezen. Před svým vznikem musel, podle Frieda, každý primární raný stát projít tímto stádiem.

Pozoruhodné je, že ačkoli Fried přímo necituje Obergovu typologii [Oberg 1955], ve světle Obergova rozlišení mezi příbuzenskou, tedy vertikální a stratifikační, tedy horizontální segmentací se koncept stratifikované nestátní společnosti jeví jako logický. Na jedné straně existují společnosti, kde lidé mají stejnou ekonomickou pozici, ale jsou příslušníky rodů s různou hodností. Extrémním příkladem je Tikopia, kde polo – božští náčelníci sdílejí stejné ekonomické podmínky jako běžní členové komunity. Naopak řada městských států vznikla z původně velmi egalitárních komunit [Yoffee 2005]. Dokonce už Kalervo Oberg tvrdil, že „homogenní kmen se může transformovat přímo do třídně strukturované společnosti bez toho, že by musel projít unilineární příbuzenskou fází“ [Oberg 1955: 477]. Je tomu tak proto, že homogenní charakter kmene inhibuje vertikální příbuzenskou segmentaci.

Maisels v návaznosti na Williama T Sanderse vypočítává čtyři vývojové trajektorie od egalitární společnosti ke státu či náčelnictví. Pro jím analyzovaný Sumer je právě relevantní

³ Bigmanem je myšlen neformální politický vůdce zejména v Melanésii. Vycházíme z protikladu Marshalla Sahlinsa, který rozlišil melanéské bigmany a polynéské náčelníky. Bigman je neformální vůdce, který se do pozice dostal díky svému charizmatu a schopnostem. Naopak polynéský náčelník je držitel úřadu, který byl do úřadu uveden na základě svého urozeného původu [Sahlins 1963].

trajektorie č. 2, tedy že z egalitární společnosti vznikne nestátní stratifikovaná společnost a z ní pak městský stát. Tento vzorec státu se pak kulturní difúzí šířil, byl přijímán náčelníckými společnostmi na severu Mezopotámie a ta se také transformovala na (sekundární) státy (trajektorie č. 1). Stratifikovaná nenáčelnická společnost předcházela vzniku státu také v centrálním Mexiku [Maisels 1993: xvi–xvii].

Podle Mortona Frieda obsahuje v sobě stratifikovaná společnost embryonickou formu státu. Představme si to tak, že původně egalitární populace se shromáždí v okolí městského chrámu v Mezopotámii. Ekonomické centrum začne přitahovat nové imigranty. Původní rodiny zákonitě obdělávají lepší půdu než přistěhovalci. Stratifikované společnosti tedy čelí „tlakům neznámým v egalitárních a hodnotářských společnostech“ [Fried 1967: 186]. Příbuzenské a komunální formy regulace totiž přestávají stačit k udržení společenského rádu. To zákonitě vytváří tlak na vznik represivního státního aparátu. Jak ale vzniká samotná stratifikace? Tedy nerovný přístup různých částí populace k základním zdrojům? Fried uvádí následující možné stimuly vzniku stratifikované společnosti: populační tlak, změny pomanželské rezidence, pokles nebo změna struktury základních zdrojů, technologické změny, rozvoj manažerských rolí [Fried 1967: 196].

Pokus o reformulaci sociopolitické typologie: Johnson a Earle

Allen Johnson a Timothy Earle [Johnson – Earle 2000] se pokusili vyrovnat s kritikou původní verze sociopolitické typologie a představili vlastní revidovanou verzi. V ní rehabilitují původní Stewardovu ideu rodinné úrovně integrace a rozlišují tři základní stupně sociopolitické integrace: rodinné skupiny, místní skupiny a regionální politické útvary. Nejvýznamnější inovace potom spočívá v nahrazení tolik kritizovaného pojmu kmene pojmem místní skupiny.

Klíčovou kauzální proměnnou pro vysvětlení míry sociopolitické integrace podle autorů představuje hustota zalidnění a samozřejmě způsob obživy.

Rodinné skupiny jsou charakteristické pro populace s hustotou zalidnění nižší než jedna osoba na jeden km². Tyto rodinné skupiny buď žijí v tábořištích (typické pro populace s hustotou zalidnění nižší než jedna osoba na 25 km²), nebo v osadách. Příkladem jsou například křováci z Jižní Afriky.

Kmenová úroveň je nahrazena pojmem místní skupiny. Tyto místní komunity mají mezi 150 až 1800 členy [Johnson – Earle 2000: 246]. Místní komunity se dále dělí na akefalické vesnice a kolektivity bigmanů. U akefalických vesnic neexistuje vyšší úroveň trvalé politické integrace, než je úroveň samotné vesnice. Příkladem jsou brazilští Yanomamo. U nich existují tři úrovně: úroveň domácnosti, úroveň patrilineální moiety vesnice a úroveň samotné vesnice. Přechodovou formu mezi akefalickou vesnicí a komunitou bigmanů představuje místní komunita Tsembaga Maring na Nové Guineji. U ní existují čtyři úrovně: úroveň domácnosti, úroveň shluku domácností, úroveň klanu (průměrně 75 členů) a úroveň místní skupiny. Ta je tvořena 2–6 klany, které si vzájemně poskytují ženy. Nicméně u Tsembaga Maring nemá místní skupina politického vůdce. Hustota zalidnění zde odpovídá 35 osobám na km².

Proces vytváření kolektivity bigmanů byl dovršen u etnika Enga na Nové Guineji. Engové žijí v extrémně zalidněné oblasti s hustotou zalidnění vyšší než 100 osob na km². Soupeření o zdroje pak vede k častým válkám. Z tohoto důvodu jsou místní skupiny

mnohem více integrované a mají v čele neformální vůdce bigmany. Sociální struktura má zde čtyři úrovně: úroveň domácnosti, úroveň rodu, úroveň subklanu a úroveň klanu. Subklany soutěží o dosazení svého kandidáta do role klanového bigmana. Hlavní funkcí bigmana je potom „zahraniční politika“ tedy vyjednávání mírového soužití s okolními klanů [Johnson – Earle 2000: 217–323].

Dále Johnson a Earle v zásadě ponechávají logiku původní sociopolitické typologie. Regionální politické útvary se vyznačují tím, že integrují více místních komunit do jednoho politického celku. V souladu s Elmanem Service tedy naši autoři dělí regionální politické útvary na náčelnictví (jednoduchá a komplexní) a státy (rané státy a národní agrární státy). Za zmínku zde stojí pozoruhodná analýza jednoduchého náčelnictví na Trobrianských ostrovech, které podle autorů představuje přechodovou fází mezi kolektivitou bigmanů a náčelnictvím. Trobriandští náčelníci sice musí mít urozený původ, nicméně jejich status závisí také na počtu manželů a dovednosti při organizování rituálního obchodu kula [Johnson – Earle 2000: 267–278].

Shrnutí

Tématem této stati je vývoj představ sociopolitické typologizace předstátních společností. Začali jsme poukazem na ukotvení těchto typologií v neoevolucionistických koncepcích vývoje, zejména v Sahlinově a Serviceho rozlišení obecné a specifické evoluce. Poté jsme uvedli koncepci Kalervo Oberga, která je významná vytvořením konceptu náčelnictví. Pak následoval výklad klasické sociopolitické typologie Elmana Service, který rozlišoval tlupy, kmeny, náčelnictví a státy. Serviceho typologie, která klasifikovala společnosti na základě complexity jejich politické organizace, byla kontrastována s přístupem Mortona Frieda, který dělil společnosti z hlediska kritéria společenských nerovností na egalitární, hodnotářské, stratifikované a státní. Výklad klasifikací forem sociopolitické organizace byl zakončen koncepcí Allena Johnsona a Timothy Earle, kteří zvolili jako klíčové kritérium geografickou velikost dané politické jednotky. Tuto poslední typologizaci považujeme za nejzdařilejší, její výhodou je, že se vyhýbá kontroverzním pojmům typu kmene a společnosti klasifikuje pomocí logičtějších kritérií, které lépe vystihují logiku postupného nárůstu politické centralizace.

Bibliografie

- Earle, Timothy [2003]. Political Domination and Social Evolution. In: T. Ingold (ed.), *Companion Encyclopedia of Anthropology. Humanity, Culture and Social Life*, s. 940–961. London – New York: Taylor and Francis e-library.
- Earle, Timothy K. [1987]. Chiefdom in Archaeological and Ethnohistorical Perspective. *Annual Review of Anthropology* 16: 279–308.
- Feinman, Garry – Neitzel, Jill [1984]. Too Many Types. An Overview of Sedentary Prestate Societies in the Americas. *Advances in Archaeological Method and Theory* 7: 39–102.
- Fried, Morton H. [1967]. *The Evolution of Political Society. An Essay in Political Anthropology*. New York: Random House.
- Hoebel, Adamson E. [1958]. *Man in the Primitive World* [2. vyd.]. New York: McGraw-Hill.
- Johnson, Allen, W. – Earle, Timothy [2000]. *The Evolution of Human Societies. From Foraging Group to Agrarian State* [2. vyd., e-kniha v epub. vyd.]. Stanford: Stanford University Press.

- Johnson, Allen. W. – Earle, Timothy [2000]. *The Evolution of Human Societies. From Foraging Group to Agrarian State*. Stanford: Stanford University Press.
- Lowie, Robert [1948]. *Social Organization*. New York: Rinehart.
- Macháček, Jiří [2012]. „Velkomoravský stát“ – kontroverze středoevropské medievistiky. *Archeologické rozhledy* LXIV: 775–787.
- Maisels, Charles K. [1993]. *The Emergence of Civilization. From hunting and gathering to agriculture, cities, and the state in the Near East*. London: Routledge.
- McDowell, Paul [2020]. *Political Anthropology: A Cross-Cultural Comparison*. [online] In. Perspectives: An Open Invitation to Cultural Anthropology. Dostupné z: https://courses.lumenlearning.com/suny-culturalanthropology/chapter/political_anthropology [cit. 21. 4. 2020].
- Oberg, Kalervo [1955]. Types of Social Structure among The Lowland Tribes of South and Central America. *American Anthropologist* 57: 472–487.
- Sahlins, Marshall [1963]. Poor Man, Rich Man, Big-Man, Chief: Political Types in Melanesia and Polynesia. *Comparative Studies in Society and History* 5 (3): 285–303.
- Sahlins, Marshall [1968]. *Tribesmen* [Foundations of Modern Anthropology Series]. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Sahlins, Marshall D. – Service, Elman, R. [1960]. *Evolution and Culture*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Service, Elman R. [1962]. *Primitive Social Organization. An Evolutionary Perspective*. New York: Random House.
- Service, Elman. R. [1975]. *Origins of the State and Civilization*. New York: Norton and Company.
- Steponaitis, Vincas P. [1981]. Settlement Hierarchies and Political Complexity in Nonmarket Societies: The Formative Period in the Valley of Mexico. *American Anthropologist* 83: 320–363.
- Steward, Julian H. [1955]. *Theory of Culture Change*. Chicago: University of Illinois Press.
- Wikipedia [2020]. *Sodality*. [online] Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sodality> [cit. 19. 4. 2020].
- Yoffee, Norman [2005]. *Myth of the Archaic State. Evolution of the Earliest Cities, States, and Civilizations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marek Německý působí v rámci katedry sociologie Fakulty humanitních studií. Zabývá se historickou sociologií politiky a teoriemi sociální změny z makrosociologické perspektivy. Je spoluautorem publikace Historická sociologie 1. Témata, problémy, perspektivy.